

ISSN 2522-4077 (Print)
ISSN 2522-4085 (Online)

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЦЕНТРАЛЬНОУКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ВИННИЧЕНКА

НАУКОВІ ЗАПИСКИ

Серія:
Філологічні науки

Випуск 164

*35-річчю факультету іноземних мов ЦДПУ
присвячується*

Кропивницький – 2018

11. Шаховский В. И. Эмотивный компонент и методы его описания / В.И. Шаховский. – Волгоград, 1983. – 98 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Олександр Червченко – кандидат філологічних наук, доцент кафедри слов'янських мов та зарубіжної літератури Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Наукові інтереси: лінгвістичний аналіз тексту, перекладознавство, етнолінгвістика.

УДК 811.161.2:130.123.4

УКРАЇНСЬКА ПІСНЯ ЯК ДУХОВНА ЦІННІСТЬ У ПОЕТИЧНОМУ МОВОМИСЛЕННІ ВІКТОРА БОЙКА

Ольга Черненко (Харків, Україна)

У статті висвітлено поняття духовності як лінгвістичного й філософського поняття, яке виявляється в почуттєво-емоційній сфері поетичного дискурсу Віктора Бойка, виокремлено базові складники духовного світу особистості, сформульовано основні принципи морального існування в мовному й філософському просторі, проаналізовано вплив зовнішніх чинників на внутрішньо-душевний стан індивіда, його світовідчуття, формування цілісної життєвої позиції. Сфокусовано увагу на трансформації духовного стану самого поета як представника людства, його творчої індивідуальності, на поетичній майстерності митця. Також зроблено акценти на поетовому осмисленні дійсності, його бажанні донести до суспільства свої ціннісні орієнтири й пісню, яка визначає його власну духовну культуру. Досліджено роботу майстра з поетичним словом, його вміння вдосконалювати вірші, знаходити образи, які б зацікавили читача. З'ясовано, що духовність складає основу ества індивіда, активізує внутрішньо-чуттєві центри, сприяє формуванню морального вигляду людини. Завдяки правильній духовній організації засновується ціннісний світ особистості, її принципи й морально-етичні норми. Дослідження української пісні як духовної цінності індивіда й визначає актуальність цієї статті. За мету ми ставимо виокремлення поетичних рядків з творчого доробку поета, які характеризують українську пісню й пісню взагалі як чинник духовної, ціннісної культури особистості в мовомисленні Віктора Бойка.

Ключові слова: українська пісня, філософський простір, духовне існування, внутрішньо-моральний стан, життєва позиція, поетична майстерність, лінгвістика.

Ольга Черненко. Украинская песня как духовная ценность в поэтическом видении Виктора Бойко.

В статье освещено понятие духовности как лингвистического и философского, которое проявляется в чувственно-эмоциональной сфере поэтического дискурса Виктора Бойко, выделены базовые составляющие духовного мира личности, сформулированы основные факторы нравственного существования в языковом и философском пространстве, проанализировано влияние внешних факторов на внутренне душевное состояние индивида, его мироощущение, формирование целостной жизненной позиции. Прослежено по трансформацией духовного состояния самого поэта как представителя человечества, его творческой индивидуальности, сфокусировано внимание на поэтическому мастерству художника. Также сделаны акценты на поэта осмыслении действительности, его желании донести до общества свои ценностные ориентиры и песню, которая определяет его собственную духовную культуру, ибо нравственное развитие личности невозможно без формирования внутренне-чувственного мировоззрения. Исследована работа мастера с поэтическим словом, его умение совершенствовать, находить те образы, которые стали бы интересны для читателя. Выяснено, что духовность составляет основу сущности индивида, активизирует внутренне чувственные центры, способствует формированию нравственного облика человека. Благодаря правильной духовной организации основывается ценностный мир личности, ее принципы и морально-этические нормы. Исследование украинской песни как духовной ценности индивида и определяет актуальность данной статьи. Целью мы ставим выделение поэтических строк из творчества поэта, характеризующих украинскую песню и песню вообще как постулат духовной, ценностной культуры личности в мовомисленні Віктора Бойко.

Ключевые слова: украинская песня, философское пространство, духовное существование, внутренне-нравственное состояние, жизненная позиция, поэтическое мастерство, лингвистика.

Olha Chernenko. The Ukrainian Song as a Spiritual Value in Viktor Boyko's Poetic Vision.

The article highlights morality as a linguistic and philosophical concept that manifests itself in the emotional and emotional sphere of Viktor Boyko's poetic discourse, identifies the basic components of the moral world of the individual, formulates the main factors of moral existence in the language and philosophical space, analyzes the influence of external factors on the inner-spiritual state of the individuality, his attitude, the formation of a holistic life position. Traced through the transformation of the moral state of the poet himself as a representative of mankind, his creative individuality and focused attention on the poetic skills of the artist. Also, the emphasis is placed on the poet's understanding of reality, his desire to bring his value orientations to the society and the song that determines his own spiritual culture, because the moral development of the individual is not possible without the formation of the inner-sensual worldview. The work of

the master with a poetic word, his ability to improve, refine the rhyme, make poems more readable to the reader is explored. It is determined that spirituality forms the basis of the individual's personality, activates inner-sensory centers and promotes the formation of a person's moral image. Due to the proper spiritual organization, the value world of the individual, its principles and moral and ethical norms are established. Investigation of the Ukrainian song as the moral value of the individual and determines the relevance of this article. For the purpose we set the singing of poetic lines from the creative work of the poet, which characterize the Ukrainian song and song in general as a postulate of moral, valuable personal culture in the language of thought Viktor Boyko.

Key words: *The Ukrainian song, philosophical space, moral existence, internal-moral status, life position, poetic skill, linguistics.*

Духовна сфера – це сфера інтелектуалізації людини та людства на основі духовних цінностей, їх створення, поширення та засвоєння всіма верствами суспільства [4, с.192]. Дослідженнями, що пов'язані з пісню, її походженням, розвитком, а також у лінгвістичному, мисленнєвому напрямі займалися зокрема С.Я. Єрмоленко, В.С. Калашник, М.П. Безкоровайна, Ю.В. Осичнюк, І.Ю. Набруско, А.Г. Набруско, К.Ю. Голобородько, О.О. Маленко та інші. Духовність та внутрішня культура складають основу ества індивіда, сприяють правильній внутрішньо-чуттєвій організації, формуванню психологічного стану особистості. Завдяки сформованому моральному устрою духовного світу людини засновується її ціннісний світ, принципи й морально-етичні норми. Дослідження української пісні як духовної цінності особистості й визначає актуальність даної статті.

Мета розвідки – виокремити українську пісню як духовну цінність у мовомисленні Віктора Бойка.

Об'єкт дослідження – творчий дискурс поета.

Предмет – морально-духовне світосприйняття митця слова.

На думку М.П. Безкоровайної, світ людського буття – це насамперед світ цінностей. У системі ціннісних пріоритетів, як у дзеркалі, відбивається стан духовного багатства індивіда, ступінь цивілізованості та рівень культури. Духовність же – це специфічна людська якість, яка формується в процесі усвідомлення і сприйняття нових суспільних норм і цінностей [1, с.59-61]. Цінність передусім має значення у своїй духовній спрямованості. Це зумовлено процесом соціокультурного життя. Адже, виокремившись з усього світу свідомістю, людина виявилася здатною до духовного ціннісного життя [4, с.73]. У житті та творчості Віктора Бойка окреме місце в духовному ціннісному житті особистості належить пісням, бо завдяки ним відбувається формування духовно розвиненого індивіда, актуальними для поета були й залишаються засоби вираження власних почуттів – це й любов до музики, яка просякнута сумом: «Дайте скрипку мені - // Й, може, літ через п'ять // Засумують пісні, // Що не кожна – моя...»[2, с.7]; й зіставлення музики з весняною сівбою у відповідних рядках: «...І то дарма, що камерності мало, // Й тональності, хоч вуха затилай, // Зате на пів землі концертна зала, // А там з-за обрію сівба гука...»[2, с.13]. І шанобливе ставлення до хліба, й метафоричне порівняння класичної музики з плеканням сонячного колосся, яке в майбутньому стане хлібом: ... // Як не штукарствуй, як не кидай рими, // А тільки тут пірнаєш серцем вглиб, // Народжуються тут вагомо й зримо // Симфонії і хліб.» [2, с.13]. Поряд зі священним хлібом існує музика не тільки зовні, але й внутрішньо.

Пісня у творчості митця стає символом моралі й чесності, виражає внутрішньо-емоційні, душевні почуття людини, є невичерпною для особистості: «Я біг до лісу, втамувавши шал, // А груди розривалися од пісні - // І ліс дзвенів, немов моя душа, // І озивавсь луною на узліссі. // Просилась пісня в тисячу весіль, // А угорі, хоч утікай від себе, // Галяви, мабуть, із усіх лісів // Не втрималися і злетіли в небо»[2, с. 8]. Тут і незрима, відчайдушна любов митця до людей, у його рядках кожна постать порівнюється з сонцем, з хлібами, з піснями: «О люди добрі із мого села, // ні, ні, не принци і не ворожбити, // робота вічна в вас живе й жила, // її робити й не переробити. // Високі й сонцеликі, як хліба, // таким не гріх і в ноги поклонитись. // Хоч сивина у косах і чубах, // любити вам і не перелюбити. // Дозвольте слово мовити мені, // Америк я не буду відкривати. // О – люди добрі, ви – мої пісні! Співати вас і не переспівати!»[3, с.11]; // «У хлібі все: і пісня і надія, // І в серці щем, тривожний щем зроста, // Бо всяке чесно виконане діло // оцінюється хлібом неспроста» [2, с.14].

Розуміння цінностей як ідеалу, який виводить за межі наявної даності, дає змогу збагнути надособистісність цінностей, володіти їх енергією, що уможливорює виконання функції вищого критерію для орієнтації у світі й основи для особистого самовизначення. Отже, розвиток системи цінностей передбачає імператив морально-духовного вдосконалення [5, с.79]. Тому звичайна людська щирість звучить у поетичних рядках від імені школяра, який тільки поринає в шкільне життя і є відкритим, довірливим, чесним із самим собою, бо для нього перший раз піти до школи не просто свято, а визначна подія в житті: *«Сьогодні небо хай не хмариться, не хмариться, // і день нехай свої виспіває пісні, // бо я по вулиці іду, // іду з буквариком, // і навіть осінь, // навіть осінь посміхається мені»* [3, с.17].

На думку філософів В. Г. Кременя, В. В. Ільїна – духовне життя суспільства – надзвичайно широке поняття, що включає багатогранні процеси, явища, пов'язані з духовною сферою життєдіяльності людей. Це сукупність ідей, поглядів, почуттів, уявлень, процес їхнього виробництва, розширення, перетворення суспільних, індивідуальних ідей у внутрішній світ людини. [4, с.193]. Вчені визначають, що духовність – світ ідей, цінностей, мудрості та творчості національних геніїв [5, с.193]. Вони також наголошують, що «духовне життя суспільства охоплює світ ідеального (сукупність ідей, поглядів, гіпотез, теорій) разом з його носіями – соціальними суб'єктами – індивідами, народами, етносами. У зв'язку з цим доречно говорити про особисте духовне життя окремої людини, її індивідуальний духовний світ, духовне життя того чи іншого соціального суб'єкта – народу, етносу або суспільства в цілому. Основу цього життя становить духовний світ людини – її духовні цінності, світоглядні орієнтації. Тому духовне життя – це завжди єдність індивідуального і суспільного, яке функціонує як індивідуально-суспільне» [5, с.194].

Вікторові Бойку ж не чужі й спогади про сільське дитинство, де дерев'яний півник на даху хати нагадує про щось рідне, буденне, але таке справжнє: *«Я сів писати сонета про жар-птицю. // Співа, мовляв. І пір'я золоте... // Та сіре щось виходило, не те, // а я чекав, що слово заіскриться. // А я дивак у подумках шукав // пісень заморських недосяжний скарб, // і лиш про них його хотів спитати, // він заспівав, повірите мені? // Куди отим усім заморським птахам. // Півні співають. Чуєте? Півні»* [3, с.32]. Мовомислення творця художнього слова зорієнтоване на те, що будь-яка людина або тварина задумується про швидкоплинність життєвого часу й неминучість смерті, від того й пісні виходять сумні та тужливі, майже безпорадні: *«Вишивала рушник // Солов'ями, а ті не співали, // Нече пісня умерла, // Нече зовсім її не було»* [2, с.6]; так і лебідь, навіть помираючи, співає свою останню пісню: *«...Ви бачили, як лебідь помирає? // І пісню прямо з серця вириває? // Але життя для нього вже немає, // Бо в цілм світі – сам! // О ні! І навіть крил не жаль, // І навіть пісні, що зовсім остання»* [2, с.18]. Наявні в поезіях і слова із семантикою патріотизму, які свідчать про те, що справжній поет не має права померти, а повинен словом або піснею доносити свої переконання до кожного окремого індивіда та спільноти в цілому: *«І лиш на смерть не вистача поетів, // Й серед слизьких гадючих плетив, // Кривавиться їх пісня, та не вмере. // ...В гарячім світі гунають серця // Моїх людей: я з ними йшов до світла, // Бо пісня в них моя, як кров у венах, // Палахкотить і не згаса, // Та прапор червонішає, ясній. // ...Я їх вогонь у пісню перелив – і стало на усе мене відразу: // На сміх і глум, // На горе і любов, // На смуток і хвалу, // На віру і спокуту, // І лиш на смерть мене не вистачає, // Для всіх померти – я не маю права* [2, с.22]. Ці рядки з монологу Пабло Неруди яскраво уособлюють прагнення поета донести до народу свою шану, любов та повагу. Віра митця в те, що пісня є вічною цінністю для українців беззаперечна, бо з нею пов'язані найдорожчі події в житті людини, моменти народження та смерті, весільні свята й інші важливі миті: *«Я не умру, коли схочеться смерті. // Я не умру, коли спиниться серце // Я не умру, коли прийдете пізно. // Я не умру, бо звучатиме пісня»* [3, с.25]. Бере Віктор Бойко й до уваги повоєнні часи, наслідки тих часів і досі в пам'яті людства, а спомини про війну – жахливі, але тим не менше пісня допомагала вижити тоді, не дає померти й тепер: *«Співає хтось, // ой лишенько мені! // Іздалеку не розібрати слів... // То знов старий. // А він же на війні... // А це сини. // І я поміж синів. // Мені вже не заснути все одно - // Пісні мене під руки заберуть... // Свої позабувалися давно. // Співаю їхні, // страшно, як помруть»* [3, с.28]; *«Лиш біда, коли вріжуть «Яблучко» // Гармоністи, наче на зло, // Так болять тоді ноги дядькові, // Десь*

загублені під Орлом» [2, с.5]; «**І раптом пісня, пісня вироста. // Знайомий голос – компаньєро // Твоя гітара, о твоя гітара! Хара! // Мені не можна кинути поста**» [3, с.3].

О.О. Маленко вважає, що художнє слово як семантично відкритий вербальний знак можна розглядати в кількох аспектах його функціонування в тексті: **філософсько-естетичному**, тобто світоглядні й художньо-естетичні засади мовної організації поетичного тексту; **психологічному**, у межах якого поетична мовотворчість є лінгвокреативною діяльністю митця, який кодує в тексті певні цінності буття; **етноментальному**, де закладено базові концепти художньої етносвідомості, що із часом втілювалися в національні образні стереотипи; власне **лінгвістичному**, який актуалізує лексико-семантичний, граматичний, словотвірний, стилістичний потенціал художнього слова в умовах відповідного контексту [6, с.23-24]. У цьому сенсі поетичне слово Віктора Бойка цілком потрапляє під таку характеристику. У його текстах простежуються й замальовки, пов'язані з порами року, натякаючи на розквіт життєвих і духовних сил навесні: «**Весна приходить в мене піснею – і я струмую, як вода. // Спішу сягнути аж до коренів, // по краплі в землю увійти. // Адже це справді таки здорово, // коли віддати можеш ти! // І все в тобі весною сповнене, // бо ти – найкровніша рідня // шаленій, бунтівливій повені // цього березового дня.**» [3, с.12]; цвітіння внутрішнього світу, який символізує літо в душі: «**І хочеш повести мене в гаї, // де, мабуть, вже солодшають суніці, // а вранці – райдужно роса іскриться // й ніколи не змовкають солов'ї...**» [3, с.34]; мотиви грядущої осені, як середини життя: «**І криниця все співала, // І ходив тремтливий місяць // понад нею та без неї. // І хотіла стати пісня // човником з легким весельцем. // Місяць – скибка помаранчі.**»

[3, с.35]; і нарешті, зима як символ старіння, певного підбиття життєвих підсумків, мудрості й близькості закінчення земного шляху: «**І падав сніг. Пухкий, лапатий. // Спішив сховати чорноту, // так, певно, складність простоту // спішить від скептиків сховати. // Громи світ пропахне білий... // Крізь цей далекий сніг тоді // я вже натруджено і зріло // побачу мудрість в простоті.**» [3, с.33].

Отже, у підсумку виявляється, що духовні цінності й істини з часом не змінюються й формуються зі становленням морально-етичного уявлення людини про світ. А безкінечність та щирість, української пісні, любов соціуму до її краси й милозвучності, здатність передавати найщиріші почуття й за допомогою мовних засобів впливати на духовний та морально-почуттєвий стан особистості, роблять її неповторною й вічною цінністю для українського народу в усі часи. Її спроможність нести у світ щось добре й позитивне буде на нашу думку актуальним і в подальшому. Подальші дослідження сприятимуть більш ширшому розгляду розвитку, трансформації й вдосконалення творчого мовомислення Віктора Бойка.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Безкоровайна М.П. Духовні цінності молоді на сучасному етапі розвитку українського суспільства / Соціологічні дослідження: збірник наукових праць, Луганськ, 2006. – №6. – 208 с.
2. Бойко В.С. Дебют. Пролог. Поезії. – Х.: Прапор, 1976. – 23с.
3. Бойко В.С. Земні турботи: Поезії. – Х.: Прапор, 1978. – 39 с.
4. Кремень В.Г. Філософія людиноцентризму в освітньому просторі / В.Г. Кремень. – К.: Т-во «Знання» України, 2010.- 520 с.
5. Кремень В.Г. Філософія національної ідеї: Людина. Освіта. Соціум. – К.: Грамота, 2010. – 576 с.
6. Лінгвістичні аспекти мовної комунікації: функціонально-прагматичний, семантичний та когнітивний параметри досліджень: Матер. міжнар. конф. – Горлівка: Вид-во ГДПІМ, 2008. – 224с.
7. Маленко О.О. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філологічних наук: Спеціальність 10.02.01 – українська мова. – К. 2011. – 36с.
8. Новейший философский словарь: 2-е изд., переработ. и дополн. – Минск: Книжный Дом, 2001. – 1280 с.
9. Риккерт Г. Философия жизни. – Минск: Харвест, 2000. – 240 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Ольга Черненко – аспірант кафедри української мови Харківського національного педагогічного університету імені Григорія Сковороди.

Наукові інтереси: лінгвістика, лінгвопоетичні виміри духовних цінностей, аксіологія, ціннісно-філософські орієнтири особистості.